

BİR YAZMA HİKÂYE MECMUASI VE KESİK BAŞ DESTANI

Dr. Namık ASLAN

Oldukça düzgün bir sülûsle yazılmış olan mecmuanın 89. sayfadan sonraki kısmı eksik bulunmaktadır. Yazmanın hiç bir yerinde ne yazılış tarihi ne de kaleme alan şahısla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak mecmuanın sonunda yer alan ve eksik bulunan "Destan-ı Binamaz Hakkında Beyan" başlığını taşıyan manzumenin, Prof. Dr. Şükrü Elçin'in belirttiğine göre, 17. yy halk şairlerinden "Çarakaç Miskin"e ait olması, mecmuanın 17. yy'da kaleme alındığını göstermektedir.

Mecmuada, on ayrı başlık altında kimi aruzla, kimi heceyle yazılmış manzumeler bulunmaktadır. Manzumelerin yazılış sırası şöyledir: Destan-ı Masumlar, Destan-ı İsmail, Destan-ı Gögerçin, Destan-ı Geyik, Destan-ı İbrahim, Destan-ı Kesik Baş, Destan-ı Ejderha, Destan-ı Müminler Hakkında Beyan, Destan-ı Sûk Ehlinin Halin Beyan, Destan-ı Binamaz Hakkında Beyan.

Mecmuanın 17. yy'da kaleme alınmış olmasına rağmen, bazı manzumelerin Eski Anadolu Türkçesinin dil hususiyetlerini taşıması ilgi çekicidir. Baştan sona harekelenmiş olan manzumeler, harekeleniş şekliyle de dikkat çekmektedir. Harekeler veznin takti'ne göre konulmuş olup, manzumelerin makamını, dinleyici huzurunda nasıl bir ritimle okunması gerektiğini de belirtir mahiyettedir. Ayrıca, 89 sayfalık mecmuada kapalı (é)lerin bir genel kaide gibi harekeyle belirtilmiş olması da yazmanın bir başka özelliğidir. Kelimelerin yazılışında göze çarpan bir başka hususiyet de bütün seslerin gösterilmiş olmasıdır. Bu durum hikayelerin halk için kaleme alınmış olmasının getirdiği bir özellik olsa gerektir. Zaten bu türden dini hikayelerin Türk halkı arasında asırlardan beri zevkle dinlenip okunduğu bilinmektedir. Özellikle Kesik Baş hikayesi halen Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde sözlü gelenekte de yaşamaktadır. Doktora tezimizle ilgili olarak Yozgat-Sarıkaya-Mer-

kezden yaptığımız masal derlemeleri sırasında, Kesik Baş hikayesinin bir varyantı da tarafımızdan tesbit edilmiştir. Sözlü gelenekte halen yaşıyor olmasının yanında, bu hikayenin gerek müstakil, gerekse diğer dini hikayelerle birlikte (bizdeki mecmuada olduğu gibi) olarak bir çok yazmalarının bulunduğu bilinmektedir.

Kesik Baş hikayesi ve "kesik baş" motifi üzerine yerli ve yabancı ilim adamlarının çeşitli dergilerde incelemeleri olmuştur. Bunlardan en önemlisi Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak'ın Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü yayınları arasında neşredilen "Türk Folkloruna Kesik Baş" adlı incelemesidir. Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak'ın ilk kez tam metin olarak yayınladığı ve tarih-folklor ilişkisi yönünden değerlendirip incelediği Kesik Baş hikayesi 121 beyit olarak verilmesine karşılık, hikaye bizdeki mecmuada 83 beyittir. Bizdeki mecmuada 38 beyit eksik görünmektedir. Ancak şunu belirtelim ki bu 38 beyitin büyük çoğunluğu elimizdeki mecmuada yer alan Ejderha Hikayesinde bulunmaktadır. Hz. Ali ile Ejderha arasında geçen cengi anlatan beyitler, Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak'ın yayınladığı Kesik Baş Hikayesinde Hz. Ali ile dev'in cengi şeklinde verilmiştir. Ejderha Hikayesi ile Kesik Baş Hikayesinde Hz. Ali'nin olağanüstü varlıklar karşısındaki mücadelesi bölümlerinin olaydaki benzerlik sebebiyle karıştırıldığı görülmektedir. Bu durum hikayelerin anonim olmalarının getirdiği bir sonuç olarak düşünülmelidir. Nesilden nesile sözlü gelenekte anlatıla gelen hikayelerin benzer epizotları arasında motif kaymalarının olduğunu göstermektedir ki bu da anlatı türlerinde tabii bir durumdur.

Elimizdeki mecmuada yer alan hikayeler arasındaki benzer epizotlar ve motifler üzerinde başka bir yazımızda duracağımızı belirtmek istiyorum. Şimdilik mecmuadaki Ke-

sik Baş Hikayesinin metnini vermekle yetineceğiz.

DESTAN-I KESİK BAŞ

1. Bařlayalım sze bismillah ile
Dn  gün turuřalı Allah ile
2. Bir söz geldi dilme yavлак ari
Syleyelm Tenri kılursa bari
3. Hak onara dilni syliyem
Mustafa'nın mucizin řerh eyliyem
4. Müminler eřidb kılub tana
Salavat virelüm biz dahi ana
5. Syleyem söz eđer anlar isen
Can kulagın auban dinler isen
6. Oturdu Mustafa dört yariyle
Otuz  bin sahabe cümle bile
7. Bakarlardı Resul'n ay yüzine
Kulak urmiřlardı řeker szine
8. Kapudan içerü girdi bir kesik adam başı
Zarı kılub ağlayub döker yaşı
9. Ne gövde var ne ayagu ne eli
Bir kesik bařdur heman söyler dili
10. Sakalı ak-pak sanasın nur akar
Nur abatar her kim yüzine bakar
11. Yzini yere urub kıldı zarı
Zarı zarı ağladı Peygamberi
12. inki gördiler tkeli iřbu hali
Dura geldi Tenri'nin Aslanı 'Ali
13. Duttı başı ki yerinden gtre
Mustafa'nın nazarına gtre
14. Cekdi başı bir kezın alamadı
Kakımaktan yinedesin yılmadı
15. Yine çekdi alamadı, ol gazi
Nara urdı yankılandı sahrayı
16. İsm-i Azam duasın bilş idm
İsi ile ben namaz kılur idm
17. Bir hub ođlum 'avretm var idi
Ol ikisi bana munis yar idi
18. Ođlum avla (ya)n bir azgun dev idi
Ya Muhammed sen şefaat kılğıl dedi
19. 'Avretmi aldı gitti kuyuya
Kaygumuz çok gözlerimiz uyuya
20. Olmaz isen andan yana
Ahrette davacıyam ben sana
21. Ger döndi yaranlar göz yař ile
'Ali'yi gönderdiler ol baş ile
22. 'Ali katı srdi Dldl atı
Kesik baş gider Dldl'den katı
23. Sanasın kim kanadı vardır uçar
Tag u taş dere depe dimez geçer
24. Bir ok atımı Dldl'den katı gider
Yedi mushaf Kuran'ı hatm ider
25. Kande kim 'Ali namaz kılur idi
Ol dahi gziyle kılur idi
26. per idi 'Ali bařın yüzini
Yeniyle silerdi gzi yaşını
27. Yedi gün dn-gün gittiler
Kudret ile bir sahraya yetdiler
28. 'Ali Eydür: o arayı bu ara
Budur ol kuyu buna ne are
29. Bakdı gördi 'Ali anda bir kuyu
Cehennem kapusudur yokdur suyu
30. Nazar kıldı şol saat Dldl'e
Beş yüz kulaç kemendi vardı bile
31. Kemend ucın bir kayaya bağladı
Dldl ile kesik baş çok-ađladı
32. Duttı 'Ali kemenid tez tez iner
Yedi musaf Kuran'ı ezber ider
33. Gzi ucıyla namaz kılur idi
Daima abdest bile alur idi
34. Yedi gün dn-gün gider idi
Gah başı gah ayagı döner idi

35. Kemend ucı geldi 'Ali eline
Tenri adın çok getürdi diline
36. Bakdı görđi kuyının dibi irak
Kendüye eydür: kemendi elinden bırak
37. İner isen dev ile hoş cenk ola
İnmez isen kamu erlik terk ola
38. İsmi-i Azam duasın okur idi
Kemend ucın Ali elinden kor idi
39. Sekizinci gün ayagı erdi yere
Oturdı bir saat aklını dere
40. Geldi başına açdı gözün
Secdeye vardı 'Ali açdı gözün
41. Bakdı görđi karşısında bir dev var
Kendüye eydür: şu devire neki var
42. Turdı görđi (karşıda) bir taş kapu*
Secde vardı Hakka kıldı tapu
43. Kapusını açdı görđi bir saray
Ol sarayda bir hatun var yüzi ay
44. Gül yüzini sarayı nur eylemiş
Ol kesik baş helali ol imiş
45. Gözi yaşı secdesin sel eylemiş
Tenri aşkı kendüye yar eylemiş
46. Namazın kılur ol ahret hatum
Ah idicek arşa çıkar tütünü
47. Bakdı görđi 'Ali anı Sur ile
Görđi bir dev yatur boyu minare
48. Kümbete benzerdi anın başı
Sınır taşına benzerdi dişi
49. Her barmagı sanasın adam gövdesi
Bin yaşma girmiş idi ol asi
50. 'Ali urdı elini Zülfikar'e
Kim uyurken kıla devi iki pare
51. Döndi kendüye eydür: Ya 'Ali
Tenri'nin aslanısın ya veli
52. Uyurken dev öldürmek erlik degil
Yüz adıyla yürümek dirlik degil
53. Nara urdı bir kezin uyanımadı
Nara onu canına boyanmadı
54. 'Aşk ile dahi bir nara urur
Onın n'ara işidüben uyanır
55. Duru geldi dev dört yanına bakar
Kakımaktan dişlerin berk sıkar
56. Ol dev eydür: sen mi geldin ya 'Ali
Şimdî'cihanı kılam senden hali
57. Ben varayım der idüm ahir sana
Seni kim verdi seni bunda bana
58. 'Ali eydür: Tenri verdi beni
Pare pare eyleyem şimdî seni
59. Ol dev eydür: Şimdî ben seni yerem
Dünyada hod müalimanları koram
60. Ne seni koram ne Peygamberini
Ne Mekke kavmini ne Medine'ni
61. Turdı geldi sol dem divana varur
Beşyüz batman gürzin eline alur
62. Gürzin Ali'ye bir kez hamle kılur
'Ali dahi eline kalkan alur
63. Bir kez hamle kıldı 'Ali'nin kalkanına
Hergiz hata kılmadı kalkanına
64. Üç hamlede 'Ali'yi al(a)madı
Kakımaktan nidesin bilmedi
65. Çinki nevbet 'Ali'ye degdi ey yar
Eline aldı şol kadem Zülfikar
66. 'Ali eydür: Deve bir makar getir
Tenri'nin birliğine iman getir
67. Ol dev eydür: Bin yıl yaşadum
Geçdi 'Ömrüm din kaygusın yimedim
68. Zülfikar'ı urdı devin başına,
Geçdi oturdı sarayın daşına
69. Hak ögerdi 'Ali devi öldüre
Kanı ile hep sarayı (doldura)
70. Beş yüz müslimanların çözdü eli,
Üleştirdi müsavî devin mahın

* (Turdı görđi bir taş kapu var)

71. Her birisi geregince aldılar
Aluban kuyı dibine geldiler
72. Bunlar eydür: Ya 'Ali biz nidevüz
Bu kuyıya nice têtbir idevüz
73. Alçak degil ki nerdüban koyavuz
Çare yokdür meger bunda kalavuz
74. 'Ali eydür: Himmedi tutun ari
Kalmışlara padişah kılur bari
75. Hacet diler ol gazi baş açar
Kabül olup haceti andan geçer
76. Secdeye vardı Hakka urdı yüzün
Kuyının agzında buldı kendüzin
77. Beş yüz müsliman cümlesi bile
Hoş salavat virelüm tekbir ile
78. Muştuladılar Resul'e 'Ali deydü
Tenri'nin aslanı ol veli deydü
79. Karşu çıkdı Resul görüşdiler
Sanasın kim bir saatde erişdiler

80. Resul dua kıldı ol kesik başa
Bir latif yigit öldi ol beşe
81. Kesik baş katına geldi 'avreti
Hasıl oldu çünki anın minneti
82. Ana dahi tenri can bağışladı
Zehi luft zehi kerem işledi
83. Fa i la tün fa i la tün fa i la
Mustafa'nın ruhuna ver salavat

KAYNAKLAR

- Prof. Dr. Şükrü ELÇİN, "Türk Kültürü Dergisi, sayı: 384 s. 241-250.
- Fuat ÖZDEMİR, "İlk Dini Destanlar ve Kesik Baş Destanı" Folklor Araştırmaları Kurumu Yıllığı, Ankara, 1975.
- Necla PEKOLCAY, İslami Türk Edebiyatı İst., 1981
- Ahmet Yaşar OCAK, Türk Folklorunda Kesik Baş, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 95, Ank., 1989
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. 5 s: 293.

PROF. DR. FIKRET TÜRKMEN

ÂŞIK GARİP HİKÂYESİ

İnceleme-Metin

(İkinci Baskı)

Akçağ Yayınları'ndan çıktı...